

ประโยชน์ของดินเหนียวจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประชาชนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนไม่มั่นคง ได้มีการเพิ่มพูนรายได้จากการประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา แต่การทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านนั้นได้ทำตามแบบคนรุ่นก่อน ๆ มาหลายชั่วคนแล้วด้วยวิธีการง่าย ๆ ความเสียหายในการทำผลิตภัณฑ์จึงสูงมาก จึงได้มีการปรับปรุงนำดินเหนียวมาผสมเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ที่มีทั้งคุณภาพและประโยชน์ใช้สอย ซึ่งจะเป็นที่ต้องการของตลาดและขายได้ราคา ทั้งยังเป็นการยกระดับการทำอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถทำเป็นงานเสริมนอกฤดูการทำนาได้อีกด้วย

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยนั้นมีทรัพยากรมากมายหลายชนิด รวมทั้งดินที่เหนียวและทนไฟด้วย เนื่องจากดินดังกล่าวมีสนิมเหล็กปนอยู่ ฉะนั้นเมื่อเผาแล้วจะให้สีแดง และด้วยดินที่กล่าวนี้ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพอีกอย่างหนึ่ง คือ การปั้นโอ่ง (ขนาดเล็กไม่เคลือบ) ใส่น้ำและไหใส่ปลาว่าซึ่งใช้กันตามหมู่บ้านเกือบทุกจังหวัด แต่เนื่องจากกรรมวิธีการผลิต เป็นกรรมวิธีที่ถ่ายทอดกันมาจากคนรุ่นก่อน ๆ และไม่เคยมีการปรับปรุงแต่อย่างใด โอ่งและไหที่ผลิตขายกันทั้งหมดจึงเป็นพวกไม่เคลือบ บางท้องที่เผาจนแกร่ง เช่น ที่ท่าอุเทน จังหวัดนครพนม และบ้านด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา บางท้องที่ก็เผาพอประมาณ เช่น ที่กุมภวาปี และบ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี บ้านเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร บางท้องที่ก็ใช้ดินเหนียวล้วน ๆ โดยไม่มีการผสมอะไร บางท้องที่ใช้ดินเหนียวผสมกับแกลบแล้วเผา บดให้ละเอียดเรียกว่าดินเชื้อแล้วจึงใช้ดินเชื้อผสมกับดินเหนียว ขึ้นรูปด้วยปั้นซึ่งมีลูกมือคอย

หมุนให้เป็นรูปภาชนะต่าง ๆ เช่น หม้อน้ำ โอ่ง ขนาดเล็ก ไหใส่ปลาว่า การเผาใช้วิธีเผาแบบเตาเปิด โดยเอาเปลือกไม้มาวางที่พื้นก่อนแล้วจึงเรียงภาชนะที่จะเผาบนเปลือกไม้เป็นกองโต เอาเศษไม้ที่หาได้ในหมู่บ้านมาคลุมอีกแล้วจุดไฟ การเผาก็ใช้เวลาประมาณ ๓-๔ ชั่วโมงก็เสร็จ อุณหภูมิประมาณ ๖๐๐-๗๐๐° ซ. ส่วนผลิตภัณฑ์ที่เผาจนแกร่งจะเผาในเตาจอมปลวก เช่น ที่อำเภอท่าอุเทน และที่บ้านด่านเกวียน โดยการจุดจอมปลวกที่มีทั่วไปเป็นโพรงใต้ดิน ลึกลงไปประมาณ ๑ เมตร ถึง ๑.๕๐ เมตร ให้ปล่องอยู่ในระดับพื้นดิน ส่วนมากจะอยู่กลางแจ้ง การเผาแต่ละครั้งต้องใช้เวลา ๔ วัน ถึง ๗ วัน แล้วแต่ดินฟ้าอากาศจะอำนวย ของที่เผาได้มักมีสีคล้ำจนดำ ความเสียหายมีมากเนื่องจากพื้นที่ใช้ไม่แห้งสนิท เป็นเหตุให้ความร้อนที่ได้ไม่สม่ำเสมอ การผลิตเครื่องปั้นดินเผาถึงจะไม่ใช้งานหลักแต่ก็ทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านไม่น้อย ภายหลังฤดูปลูกและเก็บเกี่ยวข้าว รวมทั้งการใช้แรงงานที่มีอยู่อย่างมากมาย ด้วยการเล็งเห็นความสำคัญของการใช้แรงงานและการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ศูนย์วิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาจึงได้ทำการศึกษาวิจัย ปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ โดยใช้ดินเหนียวจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือผสมกับวัตถุดิบอื่น ๆ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพดี

ตามที่ได้ไปสำรวจและเก็บตัวอย่างดินเหนียวจากแหล่งต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้นำมาวิเคราะห์ทดสอบ ๕ ตัวอย่าง คือ ดินคำอ้อ จ. อุดรธานี, ดินเชียงเครือ จ. สกลนคร, ดินบ้านโพธิ์ตาก จ. สกลนคร, ดินโพธิ์สัย จ. หนองคาย และดินท่าอุเทน จ. นครพนม ได้ผลวิเคราะห์ทางเคมีคือ ดินท่าอุเทนมีลักษณะคล้ายดินจากทุ่ง

อรัญญิก จ. ราชบุรี มาก นอกนั้นเป็นดินที่มีอะลูมินา อยู่ในปริมาณร้อยละค่อนข้างสูง (ร้อยละ ๒๔-๒๗) การสูญหายของน้ำหนักในการเผาไหม้ต่ำ (ร้อยละ ๘-๑๐) จึงจัดเป็นดินเหนียวที่ดี แต่ดินเหนียวในภาคนี้มีสนิมเหล็กผสมอยู่ร้อยละ ๑.๖-๓.๔ เผาแล้วให้สีคล้ำ จึงไม่อาจใช้ผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีสีขาวได้ แต่น่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น ๆ ที่ทำกันอยู่ในปัจจุบัน และผลจากการทดสอบทางกายภาพ ดินเหล่านี้มีความเหนียวดี มีค่า Modulus of Rupture ๒๑๓.๒-๖๔๓.๐ ปอนด์ต่อตารางนิ้ว ยกเว้นดินบ้านโพธิ์ตาก มีความเหนียวน้อย ซึ่งมีค่า Modulus of Rupture ต่ำกว่า ๒๐๐ ปอนด์ต่อตารางนิ้ว จึงไม่เหมาะสำหรับนำมาทำเครื่องเคลือบดินเผาประเภทต่าง ๆ ยกเว้นการทำอิฐ ดินคำอ้อ ดินเชียงเครือ ดินโพธิ์ชัย มีความทนไฟดี ซึ่งสามารถทนได้ถึงอุณหภูมิ ๑๕๑๕'-๑๖๑๕' ซ. ส่วนดินทำอุเทนมีความทนไฟต่ำประมาณ ๑๒๐๐'-๑๓๐๐' ซ. สีของดินเมื่อเผาที่อุณหภูมิ ๑๒๐๐' ซ. ปรากฏผลดังนี้

ดินคำอ้อ	ให้	สีเหลือง
ดินเชียงเครือ	„	สีเหลืองเข้ม
ดินโพธิ์ชัย	„	สีน้ำตาลเหลือง
ดินทำอุเทน	„	สีน้ำตาลดำ

และดินทั้ง ๔ แห่งมีการหดตัวร้อยละ ๑๐.๔-๑๖.๔ ดินโพธิ์ชัยและดินทำอุเทนมีการดูดซึมน้ำประมาณร้อยละ ๑.๒ ดินคำอ้อและดินเชียงเครือมีการดูดซึมน้ำร้อยละ ๘-๙

ลักษณะดินเหนียวที่ดีต้องประกอบด้วย มีความเหนียวดี ค่าของ Modulus of Rupture ต้องไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ ปอนด์ต่อตารางนิ้ว มีการหดตัวไม่มากกว่าร้อยละ ๑๔ และมีอะลูมินาร้อยละ ๒๔-๒๖ จากผลการทดลองพบว่าดินเชียงเครือ จ. สกลนคร และดินคำอ้อ จ. อุดรธานี เป็นดินที่เข้าลักษณะดังกล่าว จึงเป็นดินเหนียวที่ดี ได้นำมาทดลองเพื่อประโยชน์ทางเซรามิกส์ต่าง ๆ คือ

๑. ผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนและกระถางต่าง ๆ เนื้อดินปั้นใช้ดินเชียงเครือหรือดินคำอ้อร้อยละ ๓๐-๕๐ บดผสมกับหินมูล่าปาง นำมาขึ้นรูป ชุบเคลือบด้วยน้ำยาเคลือบขี้เถ้า หรือเคลือบหินทั่วไป เผาที่อุณหภูมิ ๑๒๐๐' ซ. ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีเนื้อแกร่งและน้ำยาเคลือบสุกตัวมันดี

น้ำยาเคลือบขี้เถ้าประกอบด้วย	
หินพื้นน้ำ	๔๐ ส่วน
ขี้เถ้าไม้ทั่วไป	๓๐ ส่วน
เถ้ากลบ	๓๐ ส่วน
เติมสนิมเหล็ก	๘ ส่วน

สนิมเหล็กจะใส่หรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับสีของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ

๒. ผลิตโอ่งน้ำ เนื้อดินปั้นประกอบด้วยดินเหนียว (คำอ้อหรือเชียงเครือ) ๕๐ ส่วน หินมูล่าปาง ๕๐ ส่วน ปั้นเป็นโอ่งขนาด ๖ บิ๊บ ด้วยวิธีชด โดยการเอาดินมานวดเป็นเส้นยาวประมาณ ๖๐ ซม. ขนาดนิ้วครึ่ง แล้วค่อย ๆ ชดขึ้นมาในแนวตั้งจนเป็นโอ่ง แล้วใช้ไม้ตีให้เนื้อแน่นและได้รูปทรงตามต้องการ เคลือบด้วยน้ำยาเคลือบขี้เถ้าธรรมดาโดยนำขี้เถ้ามาแช่น้ำแล้วกรองด้วยตะแกรงขนาด ๒๐ เมช ผสมโคลนเลนลงไปจนมีความเข้มข้นพอเหมาะ เผาในเตาเงินแบบราชบุรี โอ่งที่ได้มีสภาพเรียบร้อยดี

๓. ผลิตท่อดิน ใช้ดินเหนียวคำอ้อหรือดินเชียงเครือผสมกับวัตถุอื่น ๆ แล้วนำมาขึ้นรูป เคลือบด้วยน้ำยาเคลือบขี้เถ้าหรือน้ำยาเคลือบแมงกานีส เผาเคลือบอุณหภูมิ ๑๒๐๐' ซ. ได้ท่อที่มีความทนกรดและด่าง ความต้านทานแรงบีบคั้นสูง มีการดูดซึมน้ำและการหดตัวต่ำ

สูตรเนื้อดินผลิตภัณฑ์

หินมูล่าปาง	๔๐ ส่วน
ดินคำปากพลี	๒๐ ส่วน
ดินเหนียว (คำอ้อหรือเชียงเครือ)	๒๐ ส่วน
กรีก	๒๐ ส่วน

สูตรนํายาเคลือบขี้เถ้า

ขี้เถ้าถ่านไม้	๕๐ ส่วน
หินฟันม้า	๕๐ ส่วน
สนิมเหล็ก	๘ ส่วน
แมงกานีส	๒ ส่วน

สูตรนํายาเคลือบแมงกานีส

แมงกานีส	๗๔.๘ ส่วน
หินปูน	๑.๐ ส่วน
หินฟันม้า	๗๒.๓ ส่วน
ดินขาว	๒๗.๘ ส่วน
หินควอทซ์	๓๒.๓ ส่วน
สนิมเหล็ก	๗.๐ ส่วน

๔. ผลิตภัณฑ์ป้องกันและกระเบื้องผนัง ใช้ดินเหนียวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (เชียงเครือหรือคำอ้อ) ปริมาณร้อยละ ๕๐ ผสมกับเนื้อดินทำเครื่องเคลือบดินเผา สามารถทำกระเบื้องปูพื้นแบบไม่เคลือบได้ดี สีของกระเบื้องเมื่อเผาได้สีแปลกใหม่ คือ น้ำตาลอมดำหรืออมแดง นอกจากนี้ยังใช้แทนดินเหนียวอื่น ๆ ในเนื้อกระเบื้องผนังได้ดี ซึ่งใช้ผสมได้ถึงปริมาณร้อยละ ๔๐

ดินเหนียวภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นดินที่อยู่ในที่ราบ เช่น ที่คำอ้อ เชียงเครือ ท่าอุเทน ด้านเกวียน หรือบางท้องที่ที่อยู่ในท้องนา เช่น ที่กุมภวาปี โพนธาก เป็นต้น ส่วนใหญ่อยู่ในที่สาธารณะ ไม่มีการซื้อขายกัน อย่างมากก็จ้างชุด โดยปกติใครอยากได้ก็ไปขุดมาใช้กันเอง การใช้ดินจึงใช้กันแบบทั้งข่วงและมี ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางอุตสาหกรรมเซรามิกส์เท่าที่ควร ถึงแม้ว่าขณะนี้ผลิตภัณฑ์จากดินด้านเกวียนเป็นที่นิยมแพร่หลายแล้วก็ตามการเก็บตัวอย่างดินจากที่ต่างๆ มาวิเคราะห์หาคุณสมบัติในห้องปฏิบัติการที่ดี และการทดลองใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ก็ดี แสดงให้เห็นว่าดินเหนียวจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นดินเหนียวที่มีประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมเซรามิกส์ต่าง ๆ ตามนัยของนักวิชาการและนักอุตสาหกรรม ผลจากการศึกษาวิจัยนี้ น่าจะเป็นแนวทางชักจูงหรือชักนำให้เกิดอุตสาหกรรมเซรามิกส์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอนาคตอันใกล้ ซึ่งหมายถึงการช่วยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอาชีพกว้างขวางยิ่งขึ้น และการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจในที่สุด.

